

UDK:372.8

Jaxongir TOJIBOYEV,
Farg'ona davlat universiteti o'qituvchisi
E-mail: jaxongir@mail.ru

Pedagogika fanlari nomzodi, dotsent N.Alimov taqrizi asosida

SPECIFIC ASPECTS OF THE CREATIVE APPROACH IN THE DEVELOPMENT OF ARTISTIC AND AESTHETIC COMPETENCE OF STUDENTS

Annotation

This article focuses on the issues of the development of artistic-aesthetic competence in students, highlighting the peculiarities of the creative approach in the implementation of this process. It is also mentioned that the use of a creative approach in the development of artistic-aesthetic competence in future teachers of Fine Arts is important in the education of Fine Arts.

Key words: artistic-aesthetic, creative, competence, approach, innovative, individual, creativity, interpersonal communication.

TALABALARNING BADIY-ESTETIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA KREATIV YONDASHUVNING O'ZIGA XOS JIHATLARI

Annotatsiya

Ushbu maqolada talabalarda badiiy-estetik kompetentlikni rivojlantirish masalalariga e'tibor qaratilgan bo'lib, ushbu jarayonni amalga oshirishda kreativ yondashuvning o'ziga xos xususiyatlari yoritib berilgan. Shuningdek, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarida badiiy-estetik kompetentlikni rivojlantirishda kreativ yondashuvni qo'llashning tasviriy san'at ta'limida muhim ahamiyatga ega ekanligi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: badiiy-estetik, kreativ, kompetentlik, yondashuv, innovatsion, individual, ijodkorlik, shaxslararo muloqot.

СПЕЦИФИКА КРЕАТИВНОГО ПОДХОДА В РАЗВИТИИ ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ

Аннотация

В данной статье основное внимание уделено вопросам развития художественно-эстетической компетентности у учащихся, освещены особенности креативного подхода к осуществлению этого процесса. В нем также говорится о важности применения творческого подхода к развитию художественно-эстетической компетентности у будущих учителей изобразительного искусства в художественном образовании.

Ключевые слова: художественно-эстетический, креативный, компетентность, подход, инновационный, индивидуальный, креативность, межличностное общение.

Kirish. Bugungi kunda mamlakatimizda san'at sohasidagi islohotlar jamiyatning ijtimoiy ma'naviy ta'limiy badiiy-estetik talab va ehtiyojlari asosida amalga oshirilmoqda. Chunki bugungi yoshlar davlatimiz tomonidan tashkil etilgan bolalar musiqa va san'at maktablaridan tashqari litsey – kollejlari, san'at va madaniyat oliy ta'lim muassasalari hamda pedagogika universitetlarida san'atning o'zi tanlagan yo'nalishlari bo'yicha mukammal bilim olish imkoniga egalar. Bundan tashqari eng chekka hududlarda ham bolalar musiqa va san'at maktablari faoliyat ko'rsatayotgani san'at va madaniyat sohasida yuksak badiiy-estetik kompetensiyaga ega bo'lgan, kreativ fikrlaydigan mutaxassislar tayyorlash imkonini beradi.

Respublikadagi barcha bolalar musiqa va san'at maktablari hamda maktabdan tashqari ta'lim muassasalari zamonaviy o'quv jihozlari bilan to'liq ta'minlangan. Shuningdek, mamlakatimizdagi barcha umumiy o'rta ta'lim maktablarida ham bugungi kunda san'at sohasidagi yetuk mutaxassis kadrlar faoliyat olib bormoqda. Yaratilgan imkoniyatlar esa pedagoglardan yanada mas'uliyatliroq bo'lishni, o'quvchilar ongiga, ruhiyatiga tasviriy san'atining barcha qirralarini singdirishni talab etadi. Buning uchun esa, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining bilimi tafakkuri, zarur pedagogik kompetentligi qatorida badiiy-estetik kompetentligi rivojlangan bo'lmog'i lozim. Ayniqsa ularda kreativ fikrlash kompetensiyasiga ega pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirish alohida e'tibor talab etadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Ilk bor kreativ yondashuv (ingl. "creative" – ijod, ijodiy, lot. "creatio" – yaratish, bunyod etish) tushunchasi D. Simpson tomonidan 1922-yilda insonning qoliqli fikrlash usulidan voz kechish xususiyatini ifodalash uchun qo'llanilgan.

Amerikalik psixolog P.Torrens fikricha, "kreativlik muammo yoki ilmiy farazlarni ilgari surish; farazni tekshirish va o'zgartirish; qaror natijalarini shakllantirish asosida muammoni aniqlash; muammo yechimini topishda bilim va amaliy harakatlarning o'zaro qarama-qarshiligiga nisbatan ta'sirchanlikni ifodalaydi"[1].

Talabalarda badiiy-estetik kompetentlikni rivojlantirishda kreativ yondashuvni qo'llash uchun quyidagilar muhim bo'lib hisoblanadi: pedagogik masalalarning ko'p xilligi va ularni hal etishning variativligini tushunish, o'z mahoratining darajasi va tavsifini hamda uni rivojlantirish mumkinligini tushunish, uni takomillashtirish xohishi, yangi yechimlar zarurligini tushunishi va unga psixik tayyorgarlik hamda uni amalga oshirishga ishonchning mavjudligi.

Talabalarning badiiy-estetik kompetentligini rivojlantirish modeli va texnologiyalarini takomillashtirish mazkur jarayonni tashkil etishga doir izlanishlar hamda tamoyillarini aniqlashtirishni taqozo etadi. Shuning uchun ham, bizningcha, har qanday ilmiy ishning eng ustuvor vazifalaridan biri, aniq tadqiqotning dastlabki nuqtai nazarlari va amalga oshirish usullarini aniqlash hamda tahlil qilish, ularning kelajakdagi istiqbollari to'g'ri baholash, keyinchalik bilish vositasi

sifatida foydalanishdan iborat. Bu esa bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining badiiy-estetik kompetentligini rivojlantirishga oid yondashuvlar mohiyati va imkoniyatlarini tahlil qilish bilan bevosita bog'liq[2].

Mazmuniga ko'ra "yondashuv" atamasi ko'p qirrali bo'lib, quyidagi xususiyatlarini ifodalaydi:

- ta'lim ishtirokchilarining ijtimoiy ong va o'zaro munosabatini aks ettiruvchi g'oyaviy kategoriya;
- ta'lim jarayoni, uning komponentlari, pedagogik munosabatlarning subyektlari – pedagog va ta'lim oluvchilarning o'zaro faoliyatini tizimli tashkil etish;
- tadqiqot obyekti ifodalaydigan tushunchalar sifatida fundamental metodologik yo'nalish;
- faoliyatning asosiy mazmuni va yetakchi g'oyalarini belgilaydigan tamoyillar yig'indisi;
- o'qituvchining o'quvchilar va sinf jamoasi bilan o'zaro muloqotdagi madaniyatini belgilaydigan asosiy aksiologik yo'nalganlik.

Muhokama va natijalar. Biz tadqiqotimizda nazariy va amaliy ahamiyatga ega materiallarni o'rganish asosida bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining badiiy-estetik kompetentligini rivojlantirishga doir kreativ yondashuvni aniqlashtirdik. Demak yondashuvning yuqorida keltirilgan komponentlarining xususiyatlaridan kelib chiqqan holda kreativlik elementlari tatbiq etilsa badiiylilik, ijodiy yo'nalganlik imkoniyatlari ortadi[3].

Auditoriya va auditoriyadan tashqari faoliyatda individual kreativ muloqot jarayonida o'qituvchi o'quvchini nafaqat turli xil bilimlar bilan boyitadi, balki u bilan o'zining hayotiy va kasbiy tajribasi, dunyoning o'ziga xos hissiy qarashlari bilan o'rtoqlashadi. Ushbu jarayonda eng muhimi, san'at asarlarini mustaqil ravishda tahlil qilishga o'rgatish, ularning oldida ulkan san'at dunyosini, jahon san'at madaniyatini kashf etish va ijodiy o'zini o'zi qadrlashning yuqori mezonlarini shakllantirishdir. Bu esa shuni anglatadiki, yuqorida aytib o'tilganlarning barchasiga qo'shimcha ravishda, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchisi boy tasavvurga, moslashuvchan nostandard fikrlashga, ongning birgalikdagi faoliyati uchun rivojlangan qobiliyatga ega bo'lishi kerak, ya'ni, ijodiy fazilatlariga ega - kreativ shaxs bo'lishi kerak.

Kreativlikni shaxsning o'ziga xos xususiyati va uning aql-idrokining ko'rsatkichi namoyon bo'lishi sifatida taqdim etishda, avvalambor, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchisining o'ziga xos xususiyatlarini ta'kidlash kerak: san'at asarlariga tashabbuskor yondoshish, ijodiy g'oyalarni yaratish qobiliyati, badiiy asarning rivojlantiruvchi qiyofasini doimiy ravishda takomillashtirish zarurati, bu yangi badiiy tafsilotlarni kiritish bilan bog'liq yoki aksincha, badiiy tasvirning yaxlitligini buzadigan barcha kamchiliklarni bartaraf etishdir. Shu sababli, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchisining kreativligi san'at asarining badiiy-majoziy mazmunli mohiyatini mustaqil ravishda anglash va kompozitsiyaning badiiy kontseptsiyasini aktualashtirishning dolzarb muammolarini mustaqil ravishda hal qilish, avvalgi san'at asarlari tajribasidan foydalanish va o'zgartirish qobiliyatida namoyon bo'ladi[4].

Ta'limiy va tarbiyaviy jarayonda pedagogik kreativlik talaba shaxsining o'ziga xosligini aks ettiruvchi ijodiy fazilatlar to'plami sifatida namoyon bo'ladi, bu uning maktab o'quvchilari bilan ishlashning maqbul shakllarini innovatsion izlashda o'z ifodasini topadi, natijada uning kasbiy faoliyatida ijodiy yondashuv asosida yuqori samaradorlikka erishishi ta'minlanadi.

Bo'lajak o'qituvchining kreativligi mash'ala sifatida uning ijodiy ishini barcha jihatlarini – ijro etuvchi va pedagogik masalalarni yoritib beradi hamda uning o'quvchilarining shaxsiy faoliyati bo'yicha fazilatlarini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi, ularning tasviriy yutuqlarini rag'batlantiradi va ularning ijodiy natijalarining

samaradorligini belgilaydi. Shuning uchun talabani shaxsiyati qanchalik yorqin va iste'dodli bo'lsa, uning ta'siri shunchalik kuchli va samaraliroq bo'ladi, bu esa tasviriy san'at o'qituvchilarini ijodiy mustaqillikka intilishlarini rag'batlantiradi[5].

Tasviriy san'atga innovatsion yo'naltirilgan ta'lim individual ijodiy yondashuvga asoslangan bo'lishi kerak. Shuning uchun o'quvchilarida kreativlik fazilatlarini shakllantirishdan oldin bo'lajak o'qituvchi o'zining kreativ individualligining barcha qirralarini aniq bilishi, shaxsiy fazilatlarini va kasbiy ko'nikmalarini, ayniqsa, muqarrar tuzatishga muhtoj bo'lganlarini yetarli darajada baholashi kerak. Doimiy ravishda o'zini takomillashtirishga bo'lgan ehtiyoj o'qituvchining innovatsion faoliyatining asosiy, asosiy sifati bo'lishi kerak. Chunki talabalar uchun uning shaxsiy va ijodiy qiyofasi asosan ularning hayotiy va ijodiy yo'nalishlari va da'volarini belgilaydigan standartga aylanadi.

Shunday qilib, tasviriy san'at ta'limini innovatsion tizimining asosi tasviriy san'at darslarida talabalarda badiiy-estetik kompetentlikni rivojlantirishga nisbatan kreativ pedagogik yondashuv bo'lishi mumkin. Bu esa tadqiqotimizda maxsus tashkil etilgan pedagogik jarayon sifatida ishlaydi, uning davomida tasviriy san'at talabalarining badiiy-estetik kompetentligini rivojlantirishga nisbatan ijodiy pedagogik ta'sirning murakkab nisbati va uning muvaffaqiyatli ishlashi uchun yaratilgan sharoitlar bilan belgilanadi.

Tadqiqotimizda ilgari surilgan bu pedagogik yondashuvning eng muhim jihati shundaki, u talabalarni tasviriy san'at darsida o'qituvchi bilan birgalikda muloqotga asoslangan samarali jarayonga chuqur jalb qilishga yordam beradi va dars paytida talabalarning o'zini o'zi anglashining yangi usullari va uslublarini izlashga undaydi. Shuning uchun tadqiqotimizda "o'z-o'zini anglash" tushunchasi talabani kasbiy o'sishi va o'zini takomillashtirishga bo'lgan doimiy istagi tufayli potentsial ijodiy imkoniyatlarini, xususan, kreativlik salohiyatini rivojlantirishning pedagogik boshqariladigan jarayoni sifatida talqin etiladi.

Yuqoridagi qoidalar kreativ yondashuvning kontseptual platformasi bo'lib, uning asosiy mazmuni va mohiyatini aks ettiradi. Kreativ pedagogik yondashuvga asoslangan didaktik kompleks doirasidagi pedagogik ta'sir bo'lajak o'qituvchining kasbiy pedagogik jarayonga ijodiy munosabatiga asoslanadi. Bunday pedagogik yondashuvning o'ziga xos xususiyatlari pedagogik kreativlik va har bir dars davomida evristik qidiruv holatini yaratish, uning muhitida har bir talaba deyarli tasvirlash vazifalarini mustaqil hal qilish ko'nikmalarini, badiiy asar ustida ishlash jarayonida tasvirlashga oid nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalardan foydalanish qobiliyatini egallashga majbur bo'lishini taqazo etadi. Ongning samarali kombinatsion faoliyatining ushbu jihatlarini allaqachon kreativ mustaqillikning elementlari hisoblanadi.

Xulosa. Xulosa sifatida shuni ta'kidlash mumkinki, tasviriy san'at darslarida o'qitishning samarali modeli har bir talabani ijodiy salohiyatini rivojlantirish, uning ijodiy mustaqilligini shakllantirish, individual qobiliyatlari vositasida badiiy ifodalashning o'ziga xosligini tasvirlay olish kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirishni ustuvor maqsad qilib qo'yishi kerak. Yuqorida ta'kidlanganlarga asoslanib, talabalarning kreativ mustaqilligini faollashtirish jarayoni, asosan o'qituvchining shaxsiy ijodkorligi bilan belgilanadi. Shuning uchun ham pedagog tasviriy va pedagogik faoliyat sohasida yuqori darajadagi kompetentsiya va professionallikka ega bo'lishi talab etiladi. Binobarin, pedagogik mahorat omili tasviriy san'at sohasida ta'lim olayotgan talabalarining ijodiy mustaqilligini shakllantirish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR

1. Guilford J.P. Demos G.D. Torrance E.P. Factors That Aid and Hinder Creativity // Creativity Its Educational Implications. John Wiley and Sons, Inc. N.Y., 1967. 336 p.
2. Хеллер К.А. Роль креативности в объяснении одаренности и выдающихся достижений // Актуальные проблемы психологии Том 6. Психология одаренности / Под ред. Р.А. Семеновой Пономаревой. - К., 2002. - Вып. 1. - С. 104-120.
3. Tojiboyev, J. U. O. G. L. (2022). TALABALARDA ESTETIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI. Academic research in educational sciences, 3(1), 585-594.
4. SAIDKULOVICH, S.B., & UGLI, T. J. U. The Social Pedagogical Necessity of Developing Students' Aesthetic Culture in the Process of Globalization. International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology, 8(1), 75-77.
5. Ugli, T. J. U. (2022). The role of aesthetic education in the preparation of future fine art teachers for professional activity. Asian Journal of Multidimensional Research, 11(12), 60-64.